

STUDIA AD ARCHAEOLOGIAM PAZMANIENSIA

MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT KIADVÁNYOK

A szegvár-oromdűlői temető
és a Tiszántúl kora avar időszak

The Szegvár-Oromdűlő cemetery
and the Early Avar Period
in the Trans-Tisza Region

MARTIN OPITZ KIADÓ

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM RÉGÉSZETTUDOMÁNYI INTÉZET
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

Volume 25

ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Volume 5

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeology

ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
Nemzetközi szerkesztőbizottság /
International Editorial Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, UA)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, SY)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, RU)

Nikolai P. Telnov
Institute of Archaeology (Chişinău, MD)

Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok
Nemzetközi szerkesztőbizottság /
International Editorial Board

Balázs Balogh
Director General of the Research Center
for the Humanities (Budapest)

Pál Fodor
Honorary Director General of the RCH (Budapest)

László Klima
PPCU Institute of Archaeological Sciences
(Budapest)

Hakan Aydemir
Istanbul Medeniyet University (Istanbul)

Balázs Sudár
Institute of History of RCH (Budapest)

Attila Türk
Early Hungarians' History Research Team of RCH
(Budapest)

A szegvár-oromdűlői temető
és a Tiszántúl kora avar időszak

The Szegvár-Oromdűlő Cemetery
and the Avar Period
in the Trans-Tisza Region

Szerkesztők

LŐRINCZY GÁBOR – MAJOR BALÁZS – TÜRK ATTILA

BUDAPEST – SZEGED – SZENTES
2022

A kötet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
és a Magyar Őstörténeti Kutatócsoport támogatásával valósult meg.

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

A kötet az Innovációs és Technológiai Minisztérium támogatásával a Tématerületi Kiválósági Program:
Magyarország és a Kelet kapcsolatának régészeti kutatása (Keleti Örökségünk PPKE Interdiszciplináris Történeti
és Régészeti Kutatócsoport [TKP2020-NKA-11]) projekt keretében valósult meg.

Rajz: Czabarka Zsuzsanna, Koncz Margit, valamint Dobó Bernadett, Szőke Ágnes és Vidovics Teréz

Sírfotók: Lőrinczy Gábor

Képszerkesztés: Ambrus Edit, Váczi Gábor

Temetőtérkép: Kamarási András

Angol fordítás: Csiky Gergely, Kondé Zsófia, Marcsik Antónia, Sebők Katalin, Siklósi Zsuzsanna

Borítókép: Kerek köbötéttel díszített préselt elektronkorong (Szegevár-Oromdűlő 1. sír)

Hátsó borító: Aranyozott felületű, kereszt alakú bronz szíjelosztók (Szegevár-Oromdűlő 1. sír)

Első előzéklap: Herzog-féle 1899-es térkép részlete. Körös–Tisza–Marosi Ármentesítő Társulat
„Ártérfejlesztési” összesítő térképének részlete. M = 1:28 800, színes, könyomatos.

Rajzolta 1899-ben Szentesen Herzog József.

Hátsó előzéklap: Második katonai felmérés (1819–1869) részlete

© A szerzők és a Martin Opitz Kiadó

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Régészettudományi Intézet

ISBN 978-615-6388-30-8

HU-ISSN 2786-1538 (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia)

HU-ISSN 2064-8162 (Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok)

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Felelős kiadó

Major Balázs intézetigazgató (PPKE BTK Régészettudományi Intézet)

Borító: auri grafika

Tördelés és layout: Váczi Gábor

Nyomda: Pauker Nyomdaipari Kft.

TARTALOM

Köszöntő	7
Szerkesztői előszó	9
Lőrinczy Gábor: <i>A szegvár-oromdűlői kora avar kori temető</i>	11
<i>The Avar-period populations of Szegvár-Oromdűlő and the Trans-Tisza Region</i>	282
Pásztor Adrien: <i>A szegvár-oromdűlői temető gyöngyleletei</i>	405
<i>Bead finds from the cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	495
Vida Tivadar: <i>Sírkerámia a szegvár-oromdűlői avar kori temetőben</i>	509
<i>Grave pottery in the Avar Age cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	545
Gulyás Bence – Samu Levente: <i>A szegvári övgarnitúrák úgynevezett maszkos vereteinek Kelet- és délkeleti kapcsolatairól</i>	555
<i>The connections of the belt mounts decorated with plant ornaments and human face depiction at Szegvár-Oromdűlő</i>	583
Csiky Gergely: <i>A szegvár-oromdűlői avar temető közelharci fegyverei (vágó- és szúrófegyverek)</i>	599
<i>Close-combat weapons (edged weapons and polearms) from the Avar Age Szegvár-Oromdűlő cemetery</i>	635
Csiky Gergely – Csizmadia-Csiky László: <i>A metallográfiai elemzések szerepe és lehetőségei a kora avar kori közelharci fegyverek vizsgálatában – Készítéstechnikai adatok két kora avar kori kardról</i>	647
<i>The role and possibilities of metallographic analyses on early Avar period close-combat weapons. Production technological data of two early Avar period swords</i>	653
Major Péter: <i>A szegvár-oromdűlői 6–7. századi temető páncélleletei</i>	661
<i>Armor finds from the 6th–7th-century cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	665
Lőrinczy Gábor – Siklósi Zsuzsa: <i>A szegvár-oromdűlői sírok radiokarbon vizsgálatainak eredményei</i>	669
<i>The radiocarbon dating, Bayesian analysis, and archaeological interpretation of the Early Avar Age cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	691
Fóthi Erzsébet: <i>A szegvár-oromdűlői temetőben eltemetett avar kori népesség vizsgálata többváltozós statisztikai módszerrel</i>	701
<i>Research of the origin of the Avar Age population buried in the Szegvár-Oromdűlő cemetery by multivariate statistical methods</i>	704
Marcsik Antónia: <i>Szegvár-Oromdűlő avar kori lelőhely humán csontanyaga. Újabb adatok az Alföld avar kori népességéhez</i>	707
<i>The Avar Age human skeletal remains at the site Szegvár-Oromdűlő. Newer data to the Avar Age populations on the Great Hungarian Plain</i>	733

Vörös István: <i>A szegvár-oromdűlő kora avar kori temető archaeozoológiai vizsgálata</i>	769
<i>Archaeozoological analysis of the early Avar period cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	811
Tugya, Beáta – Stewart, John: <i>A szegvár-oromdűlői kora avar temető</i>	
<i>tojásmaradványainak elemzése</i>	885
<i>Analysis of the egg remains from the Avar Age cemetery of Szegvár-Oromdűlő</i>	892
A Szegvár-Oromdűlői kora avar kori temető térképe	895

A SZEGVÁR-OROMDŰLŐI 6–7. SZÁZADI TEMETŐ PÁNCÉLLELETEI

MAJOR PÉTER*

A temető nyolc temetkezéséből kerültek elő védőfegyverek: három sírból (33., 333., 930.) szerkezetileg összefüggő, részleges lamellasort, ötből (335., 540., 627., 706., 741.) pedig különálló lamellák.¹ A 33. sírba részleges lamellasort, valamint láncpáncél-részletet is helyeztek. Teljes páncél, illetve páncélelem nem került elő.

LAMELLÁS PÁNCÉLOK

Annak ellenére, hogy megtartásuk jobb, mint a legtöbb hasonló páncéleleté, mennyiségük nem teszi lehetővé rekonstrukciós kérdések megválaszolását. Ugyanakkor, az egyes lamellák morfológiai és metrikus tulajdonságaik alapján jól csoportosíthatók, így azok páncélon belül elfoglalt helyéről, illetve funkciójáról analóg leletek segítségével alkothatunk megközelítő képet. Osztályozásuk során elsődleges tulajdonságnak a lamellák formája, a fűzőlyukak száma és elhelyezkedése, másodlagos tulajdonságnak pedig a lamellák mérete, valamint a bevágások megléte vagy hiánya tekintendő.²

Míg a 33. sírből előkerült, részleges lamellasort (*I. kép 1*) alkotó, II/A. típusú példányok számos európai páncéleletben megtalálhatók,³ a Kárpát-medencei anyagban meglehetősen ritkának számítanak.⁴ E leletekben nemcsak mennyiségük, hanem más formatípusokhoz viszonyított arányuk is magas – emiatt már a korai kutatás is a legnagyobb felületű páncélelemeket (törzspáncél, illetve az opcionálisan meglévő páncélszoknya) alkotó formatípusnak gondolta.⁵ Összefüggő szervesanyag-maradvány nem látható a páncélrészleten, a fűzőanyagról, illetve a bőrszegés meglétéről vagy hiányáról nincs adat.

Ezzel éles ellentétben áll a 333. sírből ismert részleges lamellasor (*I. kép 2*), melynek felületén kiváló állapotban megmaradt bőrmaradványok láthatók. Hátoldalán, annak középső harmadában, az oldalirányú összefűzésért felelős lyukpárok mentén elhelyezkedő, „sorvezető” bőrsáv, valamint a lamellasort kere-

* Salisbury Kft. 1016 Budapest, Sánc utca 7. E-mail: major.pter@gmail.com

¹ A szegvár-oromdűlői temetőt lásd Lőrinczy 2020.

² E szempontok alapján szakdolgozatomban a Kárpát-medencei lamellákat öt főcsoportba, illetve azok alcsoportjaiba soroltam: I. (A–B), II. (A–C), III., IV., V. (MAJOR 2017, 35–37, 38, 7. ábra).

³ Castel Trosino 119. sír (MENGARELLI 1902, 281–296; PAROLI-RICCI 2007, 81; Tav. 89–98), Kerch (ARENDE 1932, 50, Abb. 3a, A–B; KUBAREV-ZSURAVLEV 2012, 136–139, Ris. 1), Kostolac-Svetinja (POPOVIĆ 1987, 28, Sl. 22–23; BUGARSKI 2005), Giengen an der Brenz 40. sír (PAULSEN-SCHACH-DÖRGES 1979, 144, Taf. 46, 3a, 5a), Krefeld-Gellep 2589. sír (PIRLING 1979, 42, 111–116, Abb. 12–13).

⁴ Selenča-Ortsinneres/Bácsújfalú-Belterület (CSALLÁNY 1953, 134, 139, XXXV. tábla 1), Deszk L. 8. és 13. sír (CSALLÁNY 1972, 24, 4. kép 1–4), Szegvár-Sápoldal 1. sír (BÓNA 1979, 5, 2. kép 16), Tiszavasvári-Koldusdomb 1. sír (CSALLÁNY 1960a, 74–75, 5–6. kép; MAJOR 2018, 576, 1–2. tábla).

⁵ W. Arendt a kerchi (ARENDE 1932, 50–51), Csallány Dezső a tiszavasvári (CSALLÁNY 1960a, 74–75) leletek kapcsán e formát a törzspáncél mellkasi részeként rekonstruálták. Más formatípusokkal szerkezeti összefüggésben először a niederstotzingeni leletben sikerült megfigyelni, a feltáró interpretációja szerint a páncélszoknyát alkothatták (PAULSEN 1967, 126–127, Taf. 71, Taf. 83).

tező bőrszegés funkciója a lamellák elmozdulásának megakadályozása, valamint a fűzőanyag szakadás ellen való védelme lehetett. A lamellák formája szabad szemmel nem állapítható meg, méretük, valamint a szervesanyag maradványok helyzete alapján valószínűsíthetően a III. főcsoportba sorolhatók. E formátípusnak kevés példánya ismert; az egyes páncélleleteken belül kis számban és arányban található meg.⁶ Pontos funkciója kérdéses; a kutatás a vállöv környékére rekonstruálta, azt a törzspáncél vagy vállvédő részének tekinti.⁷

A temető harmadik, hét, téglalap alakú lamellából álló részletét (*I. kép 3*) a 930. sírban tárták fel. Felületüket vastag korrózióréteg borítja, ezért morfológiai jellegzetességek (bevágások, fűzőlyukak száma és eloszlása) szabad szemmel nem láthatók, formátípusuk nem határozható meg.

Hat, különálló lamella (*I. kép 7–12*) került elő a 335. sírból, melyek legalább két (esetleg három), eltérő formai csoportba sorolhatók. A két, szabályos téglalap alakú darab a Kárpát-medence leggyakoribb formátípusába (I. főcsoport)⁸ tartoznak. Valószínűsíthetően a két, ívelt felső résszel rendelkező, töredékes lamella is ebbe a csoportba sorolható. Teljesen eltérő formacsoportot képviselnek a keskeny, téglalap alakú lamellatöredékek. Hasonló kialakítású, keskeny lamellákat elsősorban sisakoknál alkalmaztak,⁹ megtartásuk, illetve mennyiségük azonban nem elégséges ennek bizonyításához. Formailag hasonló, ívelt lamellatöredék ismert a 627. sírből.

Az 540., 706. és 741. sírből előkerült darabok (*I. kép 4–6*) megtartása elégtelen a formai besoroláshoz.

LÁNCPÁNCÉL

A temető egyetlen, biztosan láncpáncélként azonosítható tárgya a 33. sírből került elő (*I. kép 13*).¹⁰ Megtartása, valamint méretei alapján is kitűnik a Kárpát-medence kora középkori láncpáncélleletei¹¹ közül. Többségük összecsomósodva, vastag korrózióréteggel fedve kerül elő, méretük pedig alig haladja meg a néhány centimétert.¹² Hasonlóan nagyméretű láncpáncél részletek nemcsak a Tiszántúlon, hanem a Kárpát-medence más régióiban is ritkának számítanak.¹³

⁶ Castel Trosino 119. sír: h.: 8,5 cm, sz.: 1,8 cm (PAROLI–RICCI 2007, 81, Tav. 96–98); Kerch: h.: 8 cm, sz.: 2,1–2,3 cm (KUBAREV–ZSURAVLEV 2012, 139, Ris. 1, 6–7); Giengen an der Brenz 40. sír (PAULSEN–SCHACH–DÖRGES 1979, 95, Taf. 46. 1); Niederstotzingen 12. sír: h.: 8,5 cm, sz.: 2,4 cm (PAULSEN 1967, 127, Abb. 62. 2); Tiszavasvári-Koldusdomb 1. sír: h.: 8,2 cm, sz.: 2 cm (MAJOR 2018, 577, V. tábla).

⁷ ARENDT 1932, 50, Abb. 3a, C–D; CSALLÁNY 1960a, 74–75, 5. kép 1. Szerkezeti összefüggésben csupán a niederstotzingeni leletben sikerült megfigyelni, ahol a formátípus két lamellasort alkotva, a páncél két különböző részén helyezkedett el. P. Paulsen értékelése szerint a vállvédőn kívül a törzspáncélt és a páncélszoknyát összekötő „övlamellaként” is funkcionált (PAULSEN 1967, 127, Taf. 21).

⁸ Összesen hatvanhat leletegyüttesből ismert (MAJOR 2017, 35–36, 1. táblázat). Nagyobb mennyiségben csak Hajdúdorog-Városcsokor utca 1. sírjában (CSALLÁNY 1960; KRÁLOVÁNSZKY 1992, 120, 4. tábla 1–38, 5. tábla 1–9, 4. kép), valamint egy depóleletben (Horné Plachtince/Felsőpalojta, TURČAN 2012, 24–27) dokumentálták. Mennyiségük alapján a II/A. típushoz hasonlóan nagyobb felületű páncélelemeket alkothattak. Részleges lamellasort alkotva az alábbi temetkezésekből került elő: Alattán-Tulát 76. sír (KOVRIK 1963, 148), Budakalász-Dunapart 281. sír (PÁSZTOR 1995, 59–60, 62, XIV. tábla 1), Klárafalva G. 1. sír (CSALLÁNY 1972, 16–19, 2. kép 2–3, 5–10), Szekszárd-Palánk 69. sír (PAPP 2012, 64–66, 37–38. tábla).

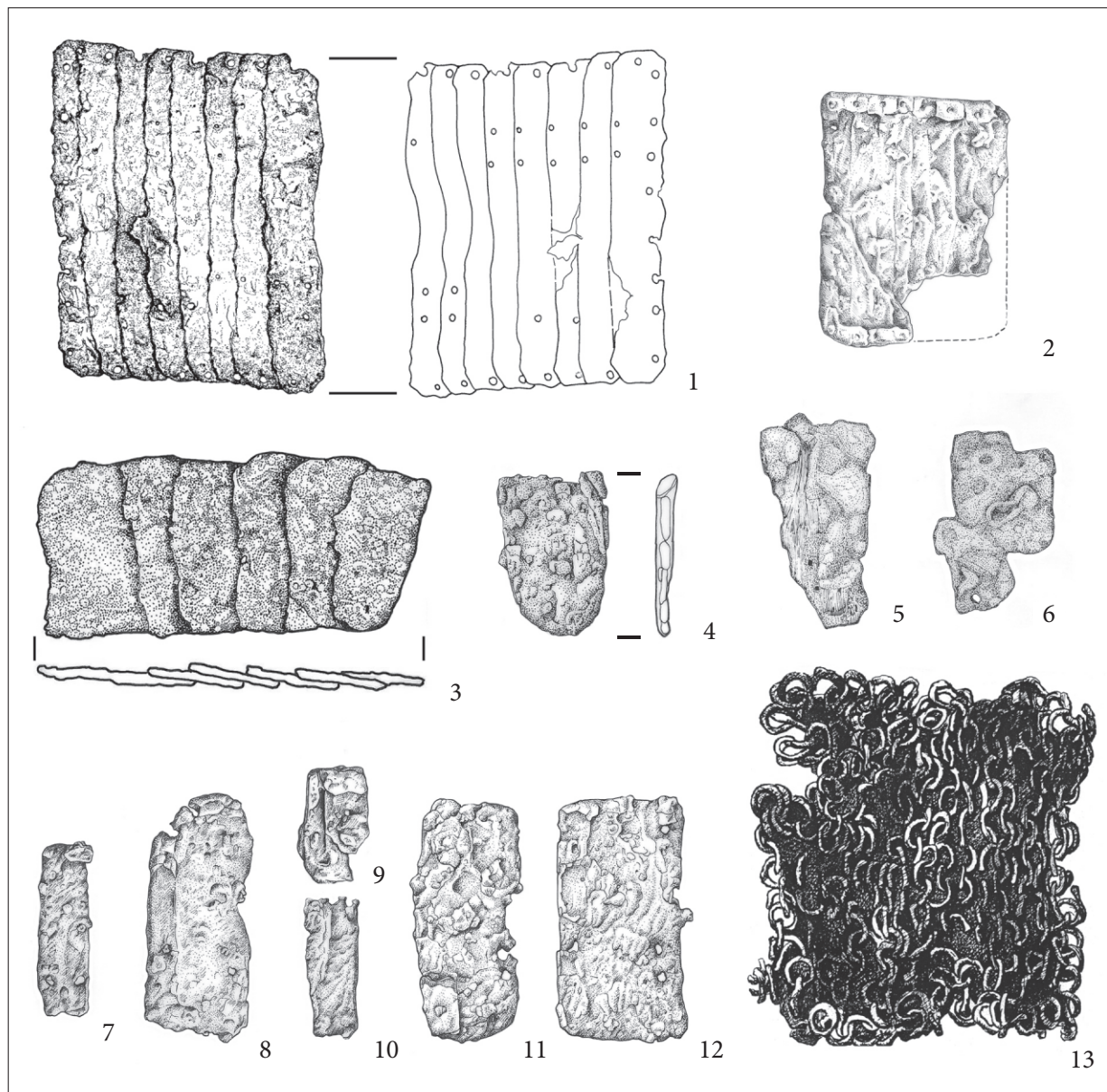
⁹ Az ismert sisaklamella méretadatok a következők: Niederstotzingen 12. sír: h.: 18 cm, sz.: 2,2 cm (PAULSEN 1967, 134, Abb. 65), Castel Trosino 119. sír: h.: 21 cm, sz.: 2,2–0,6 cm (PAROLI–RICCI 2007, 80, Tav. 87), Kerch: h.: 21 cm, sz.: 1,9–0,9 cm (ARENDT 1932, 50, Abb. 1); Homutovkai terület (szórványlelet): h.: 14 cm, sz.: 1,9–0,6 cm, illetve h.: 18,5 cm, sz.: 1,8–0,6 cm (RAGYUS 2012, 202, Ris. 2c).

¹⁰ A 93., 869. és 873. számú sírből előkerült apró láncötredékek nem azonosíthatók egyértelműen láncpáncélként.

¹¹ MAJOR 2017, Kat. II.

¹² MAJOR 2017, 57, 2. táblázat.

¹³ A Dunántúlról Környe 87. sír (h.: 11,2 cm, sz.: 3,2 cm (SALAMON–ERDÉLYI 1971, 22, Taf. 14, 17), Erdélyből

1. kép. Szegvár-Oromdűlő. 1: 33. sír; 2: 333. sír; 3: 930. sír; 4: 540. sír; 5–6: 741. sír; 7–12: 335. sír; 13: 33. sír

Funkcióját illetően megoszlanak a vélemények, ugyanis a páncélrészletet nem az eltemetett személy mellé, hanem az aknában fekvő ló bal oldali lapockájához helyezték¹⁴ – emiatt a publikálók lópáncél részleteként interpretálták.¹⁵ Közel megegyező mérete, valamint hasonló kontextusa alapján a szentes-lapistói

Unirea-Vereşmort (több részletben került elő, a legnagyobb h.: 9 cm, sz.: 6,8 cm: RUSTOIU–CIUTĂ 2015, 110, Pl. 7, 1–4), a Tiszántúlról Szentes-Lapistó lelőhelyekről (h.: 11 cm, sz.: 13 cm, CSALLÁNY 1934, 207, LVIII. tábla 9) ismertek hasonló méretű darabok.

¹⁴ LŐRINCZY–SOMOGYI 2017, 234, Abb. 1.

¹⁵ LŐRINCZY–SOMOGYI 2017, 244. Közvetlenül lovak mellé helyezett, feltételeesen lópáncélként azonosítható páncélrészleteket két további leletgyűttesben tártak fel: Pitvaros-Víztározó 51. számú fülkesírhelyében, az aknában fekvő ló koponyájánál egy önálló lamellát (BENDE 1998, 197, 10. kép 3), Budakalász-Dunapart 628. számú lósírhelyében pedig pikkely- és lamella töredékeket dokumentáltak (PÁSZTOR–MAJOR é. n.). Utóbbi lelet – rossz megtartása ellenére – párhuzamba állítható a Kölked-Feketekapu B. 80 sírhelyében feltárt védőfegyverrel (KISS 2001, 25–26, Taf. 26). E tárgyak lópáncélként, illetve annak részeként történő azonosítása, megfelelő régészeti

lelettel állították párhuzamba, amit feltárója szintén lópáncél részének tekintett.¹⁶ Egy másik nézőpont szerint e tárgyakat nem feltétlenül védőfegyverként alkalmazták, hanem a lószerszám részeként egyfajta reprezentációs szerepet tölthettek be.¹⁷

A SZEGVÁR-OROMDŰLŐI TEMETŐ PÁNCÉLLELETEINEK KATALÓGUSA

33. *sír*: Nyolc, egymást szabályosan fedő, összekorrodált lamellából álló páncélrészlet (*1. kép 1*). Felületét rendszertelen, korrodált szerves anyag borítja. Az egyes lamellák keskeny téglalap alakúak, sarkaikat rézsütösen levágták. Egyik hosszanti oldaluk mentén sekély, köríves bevágással rendelkeznek, másik hosszanti oldaluk, illetve rövid oldalaik egyenesek. Tíz fűzőlyukkal rendelkeznek: a lamella mindkét hosszanti oldala mentén, annak felső és alsó harmadában két-két, egymással szemben elhelyezett fűzőlyuk-pár található. További két fűzőlyuk a lamella hosszanti középtengelye mentén, a rövid oldalaknál helyezkedik el. A bal oldali, szélső darab sarkaiban egy-egy kiegészítő fűzőlyuk található. A teljes részlet h.: 11,3 cm, sz.: 8,9 cm. Egy lamella h.: 11,3 cm, sz.: 1,8–1,6 cm, vast.: 0,2 cm. Formatípus: II/A Láncpáncél-részlet. Megtartása jó, néhány törött, illetve deformált gyűrűt leszámítva szerkezetileg ép, intakt (*1. kép 13*). Felületét vastag korrózióréteg borítja. A gyűrűk kapcsolatrendszere pontosan nem meghatározható, szegecselt gyűrűk szabad szemmel nem láthatók. Legnagyobb hossza 11 cm, legnagyobb szélessége 9,5 cm. A gyűrűk átmérője 1 cm, vastagságuk 0,2–0,25 cm.

333. *sír*: Hét, egymást szabályosan fedő keskeny, téglalap alakú lamellából álló páncélrészlet (*1. kép 2*). Felületét korrodált szerves anyag borítja, emiatt a lamellák formája, illetve a fűzőlyukak száma és elhelyezkedése nem határozható meg pontosan. Ugyanakkor a lamellák szélén látható, az eredeti lamellasort keretező bőrszegés kiváló állapotban, a részlet felső szélén és oldalán 1–2 mm, alsó részén pedig 3–4 mm szélesen megmaradt. Hátoldalán, a lamellák középső harmadában lévő fűzőlyukak mentén mintegy 1 cm széles, jó állapotú bőrsáv figyelhető meg. A részlet teljes h.: 8,1 cm, legnagyobb sz.: 5,9 cm. Egy lamella h.: 8,1 cm, sz.: nem mérhető (kb. 1,2–1,4 cm), vast.: 0,2 cm. Formatípus: III.(?).

335. *sír*: Hat különálló, ép és töredékes lamella (*1. kép 7–12*). Két darab szabályos téglalap alakú, oldalai egyenesek, bevágással nem rendelkeznek. Felületükön rendszertelen, korrodált szervesanyag-maradvány látható. Tíz fűzőlyukkal rendelkeznek: a lamella mindkét hosszanti oldala mentén, annak felső és alsó harmadában két-két, egymással szemben elhelyezett fűzőlyuk-pár található. H.: 7,1 cm, sz.: 3,6 cm, vast.: 0,2 cm. Formatípus: I/A. Két darab téglalap alakú, felső oldalán ívelt, töredékes lamella. Az egyik hosszanti oldala mentén két fűzőlyuk látható. A másik töredék alsó harmadában, a hosszanti oldalak

kontrollanyag hiányában, jelenleg nem megalapozott. Az európai, valamint a Kárpát-medencei leletanyag kapcsán gyakran hivatkozott régiók (Közel-Kelet, illetve Közép-Ázsia) kutatásában ugyancsak a régészeti leletanyag csekély száma jelenti a legnagyobb problémát. Ugyanakkor, az említett régiókban a nagy számú, általában jó minőségi képi ábrázolások némiképp ellensúlyozzák a leletek hiányát (részletesen ld. SKUPNIEWICZ 2014; GORBUNOV 2018).

¹⁶ CSALLÁNY 1934, 209–210. Elgondolása szerint a 11 cm magas, 13 cm széles tárgy eredetileg egy kora középkori sisak 'újrahasznosított' tarkóvédője lehetett, ugyanakkor elvetette annak lehetőségét, hogy egy testpáncél részlete is lehetett. Annak ellenére, hogy a kora középkori sisakokat általában láncszerkezetű tarkóvédővel látták el, ezek pontos méreteiről kevés adat áll rendelkezésre. A homutovkai területről szórványként előkerült sisak kilenc sorból álló, 4-1-es sablonú láncszerkezetű tarkóvédőjének legnagyobb szélessége 45 cm, magassága 14 cm (RAGYUS 2012, 203, Ris. 1).

¹⁷ Kelet-Európában, illetve az Észak-Kaukázusban több olyan láncpáncélrészletet tártak fel, melyek méretükben közel állnak az oromdűlői példányhoz. Néhányat a lamellás páncélokhoz hasonló, oldalt végig futó bőrszegéssel láttak el, egyet pedig, a szentes-lapistói darabhoz hasonlóan, kerek veretekkel díszítettek. E leletek döntően lovasztemetkezésekből, lószerszámmal együtt (két esetben a nyereg közelében) kerültek elő (GULYÁS é. n.).

mentén egy-egy fűzőlyuk látható és ugyanennyi kiserkeszthető. További két fűzőlyuk látható a felső harmadban, egy a hosszanti oldalnál, egy a középső hossz tengely mentén. Felületükön rendszertelen bőrmaradványok. Legnagyobb h.: 6,9–7 cm, sz.: 2,8–3 cm, vast.: 0,3 cm. Formatípus: I/A (?). Két, töredékes, téglalap alakú, elkeskenyedő végű horizontális középtengelyük mentén ívelt lamella. A nagyobb töredék h.: 4,9 cm, sz.: 1,3–1,5 cm, ívmagasság: 0,3 cm. A kisebb töredék h.: 3,9 cm, sz.: 1,3–1,5 cm, vast.: 0,3 cm. További egy, jellegtelen töredék.

540. *sír*: Ívelt felső résszel rendelkező lamella töredéke (1. kép 4), felületén korrodált szerves anyaggal. Fűzőlyukak nem láthatóak. Legnagyobb h.: 4,2 cm, sz.: 3,1 cm, vast.: 0,2 cm.

627. *sír*: Három, töredékes lamella. Egy téglalap alakú, horizontális középtengelye mentén ívelt. Hosszanti oldalán egy ép és egy töredékes fűzőlyuk figyelhető meg. Legnagyobb h.: 5 cm, sz.: 1,7 cm, vast.: 0,2 cm, ívmagasság: 0,3–0,4 cm. További két, összekorrodált, jellegtelen töredék.

706. *sír*: Apró, jellegtelen lamellatöredék. Legnagyobb h.: 1,8 cm, legnagyobb sz.: 2 cm.

741. *sír*: Négy töredékes lamella (1. kép 5–6). A legnagyobb részlet valószínűleg több, összekorrodált lamellából áll, formájuk nem állapítható meg. Hátoldalán korrodált szervesanyag-maradvány látható. A másik nagyobb töredéket valószínűleg ugyanennek a típusnak két, szinte homogénné korrodált, töredékes példánya alkotja, felületükön szervesanyag-maradványokkal. További két, jellegtelen lamellatöredék került elő. A legnagyobb, keskeny töredék legnagyobb h.: 8,3 cm, legnagyobb sz.: 1,4 cm, vast.: 0,2 cm.

930. *sír*: Hét, egymást fedő, összekorrodált lamellából álló páncélrészlet, az eredetileg szabályos helyzetben álló lamellák szétszúrtak (1. kép 3). Felületét vastag korrózióréteg, illetve rendszertelen, korrodált szervesanyag borítják. Az egyes lamellák téglalap alakúak, oldalaik egyenesek. Pontos formájuk, illetve a fűzőlyukak száma, elhelyezkedése nem látható. A teljes részlet h.: 5,6 cm, sz.: 12,8 cm. Egy lamella h.: 5,7 cm, sz.: 3,1 cm, vast.: 0,2 cm.

ARMOR FINDS FROM THE 6TH–7TH-CENTURY CEMETERY OF SZEGVÁR-OROMDŰLŐ

PÉTER MAJOR

The majority of the artefacts identified as protective weapons in the Szegvár-Oromdűlő cemetery represent an armor type composed of metal plates (lamellae) of different shapes. Their condition and number greatly varies by graves, therefore they provide few information regarding general questions of reconstruction. Their classification revealed both rare and frequent armor types of the Carpathian Basin. The one and only chain mail fragment not only increases the small number of finds from the Trans-Tisza region. Its size above average, its well-preserved nature, as well as its finding conditions also deserve attention: unusually for this period, it was not placed beside a deceased person, but the remains of a horse. Opinions are divided about its exact function. A possibility occurred that it had been the fragment of a horse armor, and according to another opinion it had rather played a representative role.

IRODALOM

- ARENDR 1932: Arendt, W.: Beitrage zur Entstehung des Spangenharnisches. Ein Alttürkischer Waffenfundaus Kertsch. *Zeitschrift für Historische Waffen- und Kostümkunde* 13. Neue Folge 4. 1932–1934 (1932) 49–55.
- BENDE 1998: Bende L.: A pitvarosi késő avar kori temető 51. sírja (Adatok a késő avar kori lószerszámok díszítéséhez). (Das Grab 51 im spätawarenzeitlichen Gräberfeld von Pitvaros (beitrage zur Verzierung der spätawarenzeitlichen Pferdegeschirre). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 4 (1998) 195–230.
- BÓNA 1979: Bóna I.: A Szegvár- sárpoldali lovassír. Adatok a korai avar temetkezési szokásokhoz. (Beiträge zu den frühawarischen Bestattungssitten.) *Archaeologiai Értesítő* 106 (1979) 3–32.
- BUGARSKI 2005: Bugarski, I.: A contribution to the study of lamellar armours. *Starinar* LV (2005) 161–179. <https://doi.org/10.2298/STA0555161B>
- CSALLÁNY 1934: Csallány D.: A szentes-lapistói népvándorlaskori sírlelet. (Der Grabfund von Szentes-Lapistó aus der Völkerwanderungszeit). *Dolgozatok* 9–10 (1933–1934) 1934, 209–214.
- CSALLÁNY 1953: Csallány D.: A bácsújfalusi avar kori hamvasztásos lelet. Adatok a kuturgur-bolgárok (hunok) temetkezési szokásaihoz és régészeti hagyatékaikhoz. (Trouvaille d'objectsincinérés de l'époqueavare a Bácsújfalu. Contrinutionsá l'étude des rites funéraires et au legs archéologique des koutourgours-bulgares (huns)) *Archaeologiai Értesítő* 80 (1953) 133–141.
- CSALLÁNY 1960: Csallány D.: A hajdúdorogi avar mellpáncél. (Der avarische Brustpanzer von Hajdúdorog). *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyvei* (1958–1959) 1960, 17–23.
- CSALLÁNY 1960a: Csallány D.: Szabolcs-Szatmár megye avar leletei. (Awarische Fundes Komitats Szabolcs-Szatmár.) *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve* 1 (1960) 31–87.
- CSALLÁNY 1972: Csallány D.: Avar kori páncélok a Kárpát-medencében (1. rész). *A Jósza András Múzeum Évkönyve* 12–14 (1969–1971) 1972, 7–44.
- GORBUNOV 2018: Горбунов, В. В.: Появление и развитие конского доспеха у кочевников Центральной Азии. In: Тишкин, А. А. (отв. ред.): Современные решения актуальных проблем российской археологии. *Каф. археологии, этнографии и музеологии* 2. Барнаул 2018, 150–155.
- GULYÁS é. n.: Gulyás B.: „Páncéltöredék” a szentes-lapistói kora avar kori temetkezéséből. Adatok a kora avar kori Tiszántúl nyereg típusaihoz. Kézirat.
- KISS 2001: Kiss A.: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Kölked-Feketekapu B. *Monumenta Avarorum Archaeologica* 6. Budapest 2001.
- KOVRIG 1963: Kovrig I.: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán. *Archaeologia Hungarica* XL. Budapest 1963.
- KRALOVÁNSZKY 1992: Kralovánszky A.: A hajdúdorogi VII. századi temető (előzetes ismertetés). *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyvei* 1989-1990 (1992) 117–141.
- KUBAREV–ZSURAVLEV 2012: Кубарев, Г. В. – Журавлев, Д. В.: Доспех из катакомбного погребения с Госпитальной улицы города Керчи (из раскопок 1891 года профессора Ю. А. Кулаковского). (Armour from the catacomb grave from Hospital'naya street in Kerch (excavation 1891 of professor Y. A. Kulakovsky)). *Вестник НГУ. Серия: История, филология*. 11/5. (2012) 135–146.
- LŐRINCZY 2020: Lőrinczy G.: A szegvár-oromdűlői 6–7. századi temető (The cemetery of Szegvár-Oromdűlő from the 6 th–7th centuries). *Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia*. A PPKÉ BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai 14. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok 8. Szerk.: Major B. – Türk A. Budapest–Szeged–Szentes 2020.
- LŐRINCZY–SOMOGYI 2017: Lőrinczy G. – Somogyi P.: Archäologische Aussagen zur Geschichte der grossen ungarischen Tiefebene östlich der Theiss im 6. und 7. Jahrhundert. Grab 33 des frühawaren-

- zeitlichen Gräberfeldes von Szegvár-Oromdűlő. In: Drauschke, J. – Kislinger, E. – Kühtreiber, K. – Kühtreiber, T. – Scharrer-Liška, G. – Vida T. (Hrsg.) Lebenswelten zwischen Archäologie und Geschichte. Festschrift für Falko Daim zuseinem 65. Geburtstag. *Monographien des RGZM Band 150* (2017) 231–249.
- MAJOR 2017: Major P.: *6–8. századi védőfegyverek a Kárpát-medencében*. Egyetemi szakdolgozat kézírata. Budapest 2017.
- MAJOR 2018: Major P.: Tiszavasvári–Koldusdomb. Egy kora középkori lamellás páncéllelet újrafeldolgozása. (Tiszavasvári–Koldusdomb. Re-evaluation of an Early Medieval lamellar armour find). In: L. Nagy M. – L. Szőlősi K. (szerk.): „Vadrózsából tündérsípöt csináltam” Tanulmányok Istvánovits Eszter 60. születésnapjára. *A Jósa András Múzeum Kiadványai 73* (2018) 575–594.
- MENGARELLI 1902: Mengarelli, R.: Necropoli barbarica di castel Trosino, presso Ascoli Picene. *Monumentiantichi* 12. Tipografia della R. Accademia dei Lincei, Roma 1902, 145–344.
- PAP 2012: Pap Cs.: Avar temető Szekszárd-Palánki-dűlőn. (Awarenfriedhof an Szekszárd-Palánk-Flur). *A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve 34* (2012) 43–145.
- PAROLI-RICCI 2005: Paroli L. – Ricci M.: La necropoli alto medievale di Castel Trosino. *Richerche di Archaeologie Alto medievale e Medievale* 32–33. Firenze 2005.
- PÁSZTOR 1995: Pásztor A.: Újabb adatok a kora avar páncélviselet kérdésköréhez. In: Borsody I. (szerk.): A népvándorlaskor fiatal kutatóinak IV. összefoglalója. *Altum Castrum. A visegrádi Mátyás Király Múzeum füzetek* 4. Visegrád 1995, 58–79.
- PÁSZTOR–MAJOR é. n.: Pásztor A. – Major P.: *Védőfegyverek a budakalászi avar kori temetőből*. Kézirat.
- PAULSEN 1967: Paulsen P.: Alamannische Adelsgräber von Niederstotzingen. *Veröffentlichungen des Staatlichen Amtes für Denkmalpflege. Reihe A, 12/1*. Stuttgart 1967.
- PAULSEN-SCHACH-DÖRGES 1978: Paulsen P. – Schach-Döriges, H.: Das alamannische Gräberfeld von Giengen an der Brenz. *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg* 10. Stuttgart 1978.
- PIRLING 1979: Pirling, R.: Das römisch-frankisch Gräberfeld von Krefeld-Gellep. *Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit Ser. B., 10*. Berlin 1979.
- ПОПОВИЋ 1987: Поповић, М.: Светиња. Нови подаци о рановизантијском Виминачијуму. Svetinja. Contribution to the study of the Early Byzantine Viminacium. *Starinar* 38 (1987) 1–37.
- RAGYUS 2012: Радюш, О. А.: Ламеллярный шлем эпохи переселения народов из Курской области. In: *Древности Днепровского Левобережья от каменного века до позднего средневековья (к 80-летию со дня рождения А.И. Пузиковой)*. Материалы и исследования по археологии Днепровского Левобережья. IV. Курск 2012, 202–208.
- RUSTOIU-CIUTĂ 2015: Rustoiu, G. T. – Ciută, M.: An avar warrior's grave recently discovered at Unirea-Vereşmort (Alba County). In: Cosma, C. (ed.): Warriors, weapons, and harness from the 5th–10th centuries in the Carpathian Basin. *Interferențe etnice și culturale în milenii I.a. Chr.–I.p. Chr. XXII*. Cluj–Napoca 2015, 107–128.
- SALAMON-ERDÉLYI 1971: Salamon, Á. – Erdélyi, I.: Das völkerwanderungszeitliche Gräberfeld aus Környe. *Studia Archaeologia* 5. Budapest 1971.
- SKUPNIEWICZ 2014: Skupniewicz, P.: Sasanian horse armor. *Historia I Świat* 3 (2014) 35–59. <https://doi.org/10.34739/his.2014.03.03>
- TURČAN 2012: Turčan, V.: Depoty z Bojneje a včasno sredoveké hromadné nálezy zeleznych predmetov ulozene v zbierkach SNM-Archeologického múzea. *Zbornik Slovenského Národného Múzea, Fontes Archeologia Supplementum* 22/6. Bratislava 2012.

A SZEGVÁR-OROMDŰLŐI KORA AVAR KORI TEMETŐ TÉRKÉPE

A temető térképe elérhető az alábbi linken:

bit.ly/3RkKyfp

A temető térképe elérhető az alábbi kóddal:

The Szegvár-Oromdűlő cemetery
and the Early Avar Period
in the Trans-Tisza Region

A szegvár-orumdűlői temető
és a Tiszántúl kora avar időszaka

www.martinopitz.hu

9 786156 388308